

Источники и литература

1. М. Махсма. Причины и последствия низкой цены наемного сельского труда. // Экономика Украины. – 2008. – №3. – С. 40-50.
2. Г.Т. Шкурин, В.А. Юдина. Мотивация аграрного труда: состояние и перспективы развития. // Экономика АПК. – 2005. -№9. – С. 139-144.
3. Закон Украины «Об оплате труда» от 24.03.1995. №108/95-ВР (с изменениями и дополнениями).
4. О.В. Шебанина. Состояние и основные направления совершенствования оплаты труда в продовольственном подкомплексе АПК. // Экономика АПК. – 2006. – №9. – С. 3-8.

Новікова К.І.**РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТАРІЮ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Постановка проблеми. З огляду на постійні зміни у державному регулюванні зовнішньої торгівлі та зокрема у митно-тарифному регулюванні у наукових колах триває дискусія з приводу того, які саме інструменти митно-тарифного регулювання доцільно застосовувати з метою вирішення наявних проблем у зовнішній торгівлі України – низької конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках, неефективної товарної структури експортно-імпортних операцій – та досягнення максимальної ефективності митної політики та зовнішньоторговельної політики зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемними питаннями митно-тарифного регулювання та його інструментів займаються такі теоретики та практики у галузі митної справи, як І. Бережнюк, А. Василенко, В. Ващенко, А. Войцещук, О. Гребельник, О. Єгоров, І. Карамбович, В. Науменко, Ю. Наумич, П. Пашко та ін.

Недосліджена частина проблеми. У сфері митно-тарифного регулювання залишається низка питань, які ще не розглядалися науковцями, а саме вплив структури митного тарифу на ефективність митної політики, взаємозв'язок між змінами середньоарифметичної та середньозваженої ставки митного тарифу на обсяги експортно-імпортних операцій, вплив пільгового режиму оподаткування на інноваційний характер національного виробництва.

Мета статті. Коротко проаналізувати політику регулювання зовнішньої торгівлі в Україні за період існування її як незалежної держави та оцінити ефективність тих чи інших запроваджуваних заходів з точки зору виконання митними органами фіскальної та регулюючої функції.

Виклад основного матеріалу. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні почало розвиватися з моменту набуття Україною державної незалежності в 1991 році, коли ліквідується державна монополія на зовнішню торгівлю та змінюються принципи управління ЗЕД. Прийнятий в 1993 р. Єдиний митний тариф визначив такий рівень митного обкладання, який характеризував економіку України 90-х років як відкриту. Наведені на рис. 1 показники структури митного тарифу свідчать про зміни, які відбувались з трансформацією ставок мита протягом 1995 – 2008 рр., їх структурною перебудовою у митно-тарифній політиці протягом 1998 – 1999 рр. Лише за 1998 рік питома вага комбінованих ставок була зменшена з 19,5% до 3,7%. Якщо характеризувати зміни, що відбулись за період 1994 - 2001 рр., то можна сказати, що Єдиний митний тариф був змінений Законами України і постановами Кабінету Міністрів України майже на 95 %.

Необхідність розроблення нового Митного тарифу була викликана тим, що на той час був відсутній систематизований звід ставок ввізного мита, передбачений статтею 3 Закону України “Про Єдиний митний тариф”, а Єдиний митний тариф було побудовано на застарілій системі кодування товарів, яка на той час практично не використовувалась у світі [1, с. 18].

При підготовці проекту Митного тарифу України було враховано акти законодавства України, що регламентують основні засади зовнішньоекономічної діяльності, принципи митно-тарифної політики України, викладені в Концепції трансформації митного тарифу на 1996 - 2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ, чинні на той час ставки ввізного мита, тенденції імпорту товарів за 1996 - 1998 роки на рівні 9 знаків Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

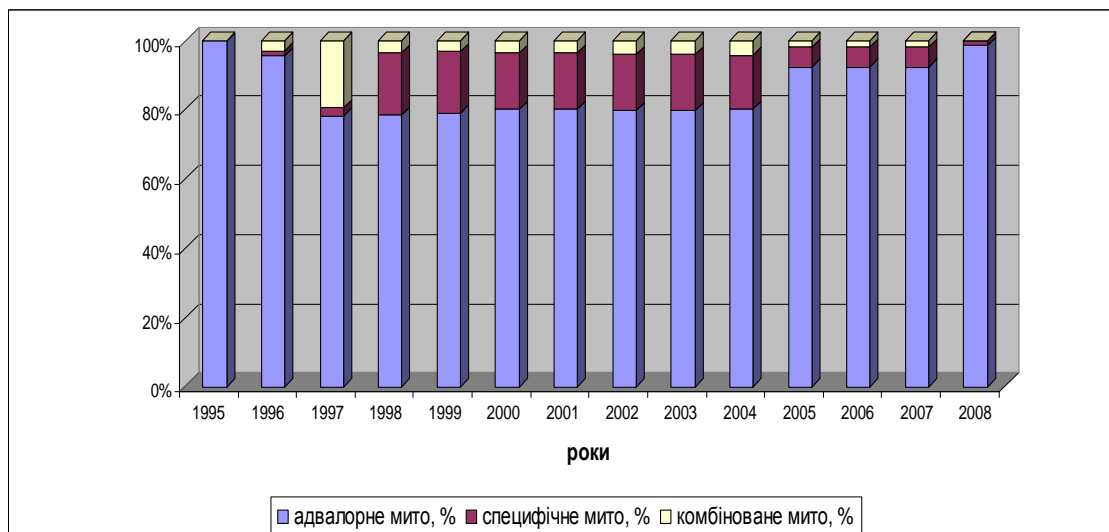

Рис. 1. Динаміка зміни структури ставок митного тарифу України протягом 1995 – 2008 рр.

Відповідно до Закону “Про Митний тариф України” з 1 липня 2001 року в Україні набув чинності новий Митний тариф України [2]. З його запровадженням в Україні були здійсненні наступні заходи:

- встановлені ставки ввізного мита на рівні, що сприяє використанню важелів митно-тарифного регулювання у аспектах бюджетної політики та захисту національних товарних ринків;
- ставки мита на товари 1-24 групи та на підакцизні товари збережено на рівні, встановленому законами України;
- в основному ставки ввізного мита приведені у відповідність з Концепцією трансформації митного тарифу України на 1996-2005 роки згідно з системою ГАТТ/СОТ;
- в основу тарифної класифікації покладено Гармонізовану систему версії 1996 року, здійснена деталізація класифікаційної тарифної структури до 10-ти знаків;
- оптимізовано кількість встановлених специфічних та комбінованих ставок ввізного мита, виправлено неточності та помилки в кодуванні та текстовому описі окремих товарів.

Нові підходи в тарифному регулюванні, митній оцінці товарів, впорядкування тарифних преференцій до окремих країн та визначення країни походження товарів були закладені в Митному кодексі, прийнятому 11 липня 2002 року. Подальша трансформація Митного тарифу була пов’язана з переговорним процесом, що здійснювався Україною із вступу до Світової організації торгівлі, приєднання до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та на виконання відповідних Указів Президента України.

Протягом 2002 – 2004 року було суттєво зменшено рівень оподаткування ввізним митом товарів (середньоарифметична ставка ввізного мита сягала близько 10 %), та не вирішено головної проблеми – це надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари, що дозволяла суб’єктам зовнішньоекономічної діяльності зловживати з класифікацією товарів та ухилятися від сплати податків у повному обсязі. Складнощі у застосуванні специфічних ставок мита існували щодо тих товарів, які встановлені з невірною базою оподаткування.

Відчутна різниця у ставках ввізного мита спонукала багатьох суб’єктів ЗЕД зловживати за рахунок неправильної класифікації товарів з метою ухилення від сплати податків у повному обсязі. Значна диференціація у ставках ввізного мита на готову побутову, аудіо-відео, комп’ютерну техніку та комплектуючі до них, яка різнилась у десятки разів, стимулювала масове ввезення комплектуючих елементів з подальшим тіншовим складанням цих товарів шляхом “викруткової” збірки та ухиленням від сплати податків. Ще одним аспектом, який негативно впливав на регулюючі та фіскальні функції ставок мита, являється значний обсяг пільг, передбачених чинним законодавством для окремих територій та галузей промисловості.

Станом на 2002 рік діяло більше 13 Законів України якими надано пільги підприємствам спеціальних економічних зон (далі - СЕЗ), територій пріоритетного розвитку (далі - ТПР), технопарків, а також 10 Законів України, якими надано пільговий режим оподаткування окремим підприємствам за галузевими ознаками таких галузей, як суднобудівна, автомобілебудівна, літакобудівна, космічна та поліграфічна. Зазначене призвело до того, що в Україну під виглядом реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів масово ввозилися товари, які у достатній кількості виробляються в Україні і на які встановлені високі ставки ввізного мита з метою захисту вітчизняного виробника, зокрема сільськогосподарська та харчова продукція, хімічна продукція, транспортні засоби тощо.

Загальна сума умовно нарахованого митними органами ввізного мита на товари, що ввозились на території СЕЗ та ТПР у 2001 році склала 240 814,9 тис. грн., а за чотири місяці 2002 року вже склала – 179 605,7 тис. грн.

Станом на 2003 рік середньоарифметична ставка ввізного мита по всій товарній номенклатурі становила - 10,54%, у тому числі: - на промислові товари - 8,32%; - на сільськогосподарські товари і товари харчової промисловості -19,96%. Протягом 2004 року опрацьовано 34 законопроекти щодо зміни ставок

ввізного мита Митного тарифу України, якими передбачено виконання зобов'язань щодо тарифних поступок на сільськогосподарську та продовольчу продукцію, досягнутих в переговорному процесі вступу України в СОТ. За дорученням Кабінету Міністрів України Мінекономіки разом з Держмитслужбою був підготовлений проект Закону України „Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України», метою якого було приведення класифікації Митного тарифу до міжнародної основи (Гармонізованої системи опису та кодування товарів версії 2002 року).

У той же час, оскільки ставки ввізного мита в запропонованому законопроекті залишалися на рівні діючого Митного тарифу, залишався ряд суттєвих проблем, які негативно впливали на стан митно-тарифного регулювання, зокрема: наявність ставок мита, установлених на фактично заборонному рівні; надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари, що дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності зловживати з класифікацією товарів та ухилятися від сплати податків у повному обсязі; складнощі у застосуванні специфічних ставок мита, які встановлені з невірною базою оподаткування. Наприклад, на товар за кодом УКТЗЕД 6303 згідно з УКТЗЕД 6303 „Фіранки, гардини та штори світлонепроникні; запони для ліжок”, ставка встановлена на рівні 5 Євро/за 1 шт. У той же час у цій позиції класифікуються гардини та штори, що поставляються у рулонах. Такі приклади непоодинокі; значна різниця між рівнем ставок мита на готову продукцію та її складові, що призводило до масового ввезення розібраної побутової техніки з подальшим тінювим складанням цих товарів шляхом „викруткової” збірки.

З метою вдосконалення митно-тарифного регулювання зменшення податкового навантаження, встановлення прозорих умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення стабільності на споживчому ринку, а також на виконання міжнародних зобов'язань в рамках переговорного процесу по вступу України до Світової організації торгівлі, зафіксованих Консолідованою тарифною пропозицією Урядом протягом 2005 року було здійснено заходи зі зменшення ставок ввізного мита та усунення їх надмірної диференціації.

Вказані зміни вплинули на основні показники Митного тарифу станом на 2005 рік наступним чином (рис. 1): адвалерних ставок – 92,5 %, специфічних ставок – 5,8 %, комбінованих ставок – 1,7 %. Середньоарифметична (номінальна) ставка Митного тарифу на 2005 рік становила (за пільговими ставками) близько 5,32 % .

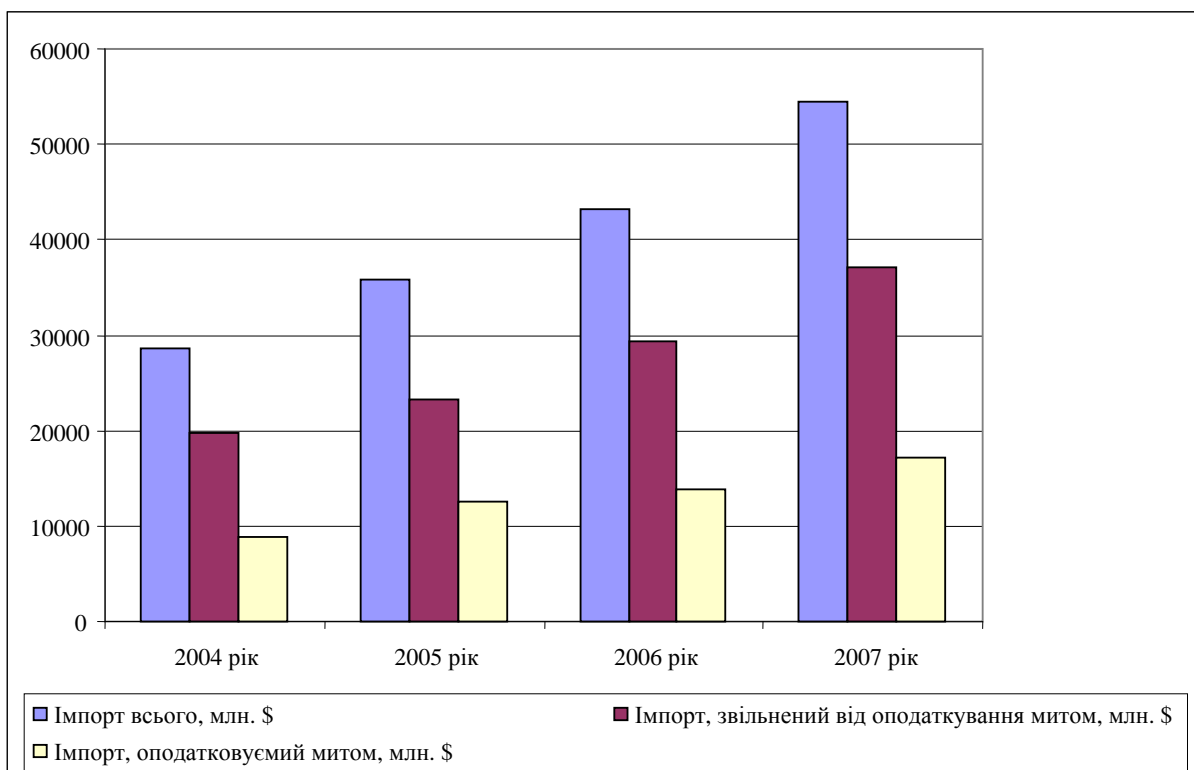
Протягом 2005 року структура Митного тарифу України змінилася завдяки прийняттю низки законів, щодо змін рівнів ставок ввізного мита. Прийняття цих законів змінило кількісне співвідношення нульових ставок ввізного мита до інших, відмінних від нульових. Крім того, у результаті зазначених змін 90 % товарних кодів Митного тарифу України до даного часу мають однакові рівні ставок пільгового та повного ввізного мита. Завдяки внесенню змін до Митного тарифу України, зовнішня торгівля України товарами у 2005 році, вперше за останні роки, характеризувалася значною легалізацією її тінювого сектору, так званого „сірого імпорту”. З кінця 2005 року і по початок 2007 року структура Митного тарифу України практично не змінювалася.

Станом на грудень 2007 року середньоарифметична ставка ввізного мита в адвалерному еквіваленті по всій товарній номенклатурі Митного тарифу України становила 5,37 %, що на 50,7 % менше порівняно з аналогічним показником Митного тарифу України у 2004 році.

Також, на грудень 2007 року, за розрахунками Мінекономіки середньоарифметична ставка ввізного мита діючого тарифу на продовольчі товари становить 9,94 %. Середньоарифметична ставка ввізного мита на промислові товари становить 4,37 %. Динаміка зміни структури ставок Митного тарифу України, представлена на рис. 1, свідчить про те, що на сьогодні у зведеному Митному тарифі України найпоширенішим видом мита є адвалерне мито. Специфічні і комбіновані ставки мита в основному встановлено на сільськогосподарську і харчову продукцію, лікєро-горілчані і тютюнові вироби, продукцію легкої промисловості, автомобілі, відеотехніку і на інші види в своїй більшості високоліквідних товарів, які є традиційними об'єктами заниження митної вартості [3, с. 42].

Динаміка зміни обсягів імпорту товарів на митну територію України протягом 2004 – 2007 років, показана на рис. 2, вказує на те, що темпи зростання імпорту дещо вищі, ніж темпи зростання імпорту, оподаткованого митом, крім того, обсяги імпорту, звільненого від оподаткування, приблизно вдвічі перевищують обсяги імпорту, що оподатковується імпортом.

Водночас, протягом 2004 - 2008 років Держмитслужбою забезпечувалися умови для зростання обсягів нарахованого мита. Зменшення середніх показників рівня ввізного мита у Митному тарифі України сприяло стабільному та прогнозованому зростанню обсягів платежів, що надходили від митного оподаткування імпорту товарів. Для забезпечення повноти стягнення платежів до бюджету проводилася організаційна робота по збільшенню бази оподаткування шляхом посилення контролю за визначенням митної вартості, використанням податкових пільг, вексельних форм розрахунків, митним оформленням на підставі рішень судів.

Рис. 2. Динаміка зміни обсягів імпорту товарів на митну територію України протягом 2004 – 2007 років

Завдяки проведеній роботі протягом 2008 року до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 96 млрд. 47,2 млн. грн., що на 41 млрд. 927,7 млн. грн. (на 77,5 %) більше, ніж у попередньому році [4].

Внаслідок вищевказаних змін середньоарифметична ставка ввізного мита по всій товарній номенклатурі Митного тарифу України на початку 2008 року становила (без урахування адвалерного еквівалента специфічних ставок ввізного мита) – 5,37 %, у тому числі: - на промислові товари – 9,94 %; - на сільськогосподарські товари і товари харчової промисловості - 4,37 %.

Після вступу України до СОТ по Митному тарифу України середньоарифметична ставка ввізного мита зменшилася з 5,37 % до 4,72% (це без урахування адвалерного еквіваленту специфічних та комбінованих ставок ввізного мита). Зокрема після вступу до СОТ по 1 - 24 групах Митного тарифу середньоарифметична ставка становить – 8,67 %; по 24 - 97 групах Митного тарифу середньоарифметична ставка становить – 3,65 %.

В цілому, введення в дію ставок ввізного мита, передбачених зобов'язаннями України щодо СОТ призвело до лібералізації Митного тарифу України. На даний час у зведеному Митному тарифі України: кількість нульових ставок, серед пільгових ставок ввізного мита, збільшилася з 3369 до 4010 шт. (на 641 шт. більше), що становить 36,3% від загальної кількості ставок ввізного мита; кількість специфічних ставок ввізного мита зменшилася з 656 шт. до 163 шт. (у 4 рази менше); комбіновані пільгові ставки ввізного мита замінені на адвалерні ставки ввізного мита. Також у зведеному Митному тарифі України суттєво знижена кількість ставок, які мають заборонний рівень ввізного мита. Кількість товарних підкатегорій, на які ставки ввізного мита встановлено більше ніж на 15%, зменшилася на 24 % (з 414 шт. до 314 шт.)

Аналізуючи товарну структуру зовнішньої торгівлі України, можна зробити висновок, що вступ у СОТ негативно позначився на ній. Дійсно, крім того, що взагалі спостерігається значний дефіцит зовнішньоторговельного балансу, його структура також має негативні тенденції: частка експорту різного роду сировини неуклібно зростає в загальному обсязі, в той час, як частка готової продукції зменшується. Щодо структури імпорту, то в ній значних змін не спостерігається, але це означає, що насамперед нема змін на краще, які б мали спостерігатися. Інакше кажучи, дедалі більшою стає сировинна орієнтація України, що аж ніяк не є інтенсивним шляхом розвитку економіки.

Висновки. Таким чином, однією з основних функцій митних органів при здійсненні державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності залишається фіскальна, реалізація якої дозволить створити ефективну та соціально направлену економіку, тому робота всіх митних органів, має бути зосереджена на вжитті організаційних заходів, направлених на пошук внутрішніх резервів щодо законодавчого збільшення кількості об'єктів та бази оподаткування з метою покращення ситуації та виконання завдань зі справляння податків і зборів у повному обсязі.

На сьогоднішній день митно-тарифна політика відповідає вимогам членства України у СОТ, при цьому вона є виваженою та направленою як на лібералізацію зовнішньої торгівлі та легалізацію тіньових потоків імпорту, так і на захист національного товаровиробника, а також на легалізацію торгівлі та збільшення

надходжень до Державного бюджету. Ефективне використання цих стратегічних переваг участі у багатосторонній торговельній системі, подальша інтеграція економіки України в Європейський економічний простір мають стати одними із головних завдань зовнішньоекономічної політики нашої держави на найближчу перспективу.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших досліджень питань митно-тарифного регулювання є роль останнього у наповненні Державного бюджету України та подоланні бюджетного дефіциту.

Джерела та література

1. Митно-тарифне регулювання в Україні: історія, сучасний стан і перспективи / Митниця. – 2004. – № 1. – С. 18 – 19.
2. Закон України «Про Митний тариф України» № 2371 – III від 05.04.2001 р.
3. Ващенко В.В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 40 – 46.
4. www.customs.gov.ua.

Подсмашная И.Н.

УДК 332.122.009.12

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ РЕГИОНА

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными и практическими задачами.

Конкуренцию следует рассматривать как процесс управления субъектом факторами конкурентного преимущества для достижения определённых целей в условиях рынка, в рамках законодательства. В свою очередь, конкурентоспособность страны зависит от конкурентоспособности её локальных территорий – регионов, а конкурентоспособность последних может быть реализована только посредством управления конкурентными преимуществами субъектов рыночной деятельности региона (предприятиями, объединениями предприятий). Если отдельное конкурентоспособное предприятие может просто выйти из рынка, то есть прекратить своё существование, то это не может произойти с регионом или страной. В ситуации, когда регион и/или страна оказываются неконкурентоспособными, происходит ухудшение благосостояния населения.

Анализ последних исследований и публикаций. Конкурентные отношения являются предметом многолетних исследований зарубежных и отечественных учёных-экономистов. В словаре русского языка С.И. Ожегова конкурентоспособность трактуется как «...способность выдерживать конкуренцию, противостоять конкуренции» [1, с.215]. Такая формулировка соответствует рыночным отношениям, используется в специальной литературе: «конкурентоспособность означает способность данного предмета (потенциальную или реальную) выдержать конкуренцию» [2, с. 7]; «характеризует степень реализации потенциальных возможностей предприятия приобретать и удерживать на протяжении достаточно длительного периода конкурентные преимущества» [3, с.23]. Вместе с тем остается много нерешенных проблем, которые связаны с конкурентоспособностью различных объектов, отсутствует единый подход, позволяющий обеспечивать их комплексное, поступательное решение, что свидетельствует об актуальности данного исследования.

Цели исследования. Цель статьи – определить основные направления и выявить наиболее эффективные подходы, позволяющие обеспечить формирование и наращивание конкурентных преимуществ региона, учитывающие особенности функционирования субъектов рыночной деятельности региона.

Изложение основного материала исследования с обоснованием полученных результатов. В рамках данного исследования нами рассматривается регион как рынок, который характеризуется наличием высоко локализованных социально-экономических процессов и отношений в сфере обращения (охватывающей отношения обмена и потребления), формируемых с учётом особенностей функционирования субъектов рыночной деятельности, которым имманентна конкурентоспособность. В свою очередь, к субъектам рыночной деятельности региона (СРДР) мы относим предприятия (организации, учреждения) различных организационно-правовых форм хозяйствования и видов экономической деятельности и объединения предприятий, функционирующие в рамках локальных территориальных образований одного региона – районов, городов, сёл, поселков. При этом мы разделяем точку зрения авторов коллективной монографии о том, что «конкурентоспроможність галузі, регіону або національної економіки може бути реалізована тільки через виробничо-господарську діяльність відповідних підприємств. Простежується й зворотній зв'язок: високий рівень конкурентоспроможності країни сприятливо впливає на конкурентоспроможність підприємства [4, с.17]».

Под рыночной конъюнктурой мы понимаем совокупность условий (факторов) и предпосылок, определяющих «экономический климат» хозяйственной жизни региона. При этом, согласно теории Кондратьева Н.Д. [5, с.22], для выявления истинных причин изменения конъюнктуры регионального рынка необходимым является выделение не только обратимых (циклических), но и необратимых (эволюционных) процессов, к которым, в частности, относятся рост населения, рост по горизонтали и вертикали